

PRAŽSKÁ ARCIBISKUPSKÁ KONZISTOŘ A JEJÍ BĚŽNÁ AGENDA V ROCE 1784

V letech 1780-1790 vládl v českých zemích Josef II. a jeho vláda byla obdobím reformem, které zasáhly všechny oblasti života společnosti. Josef II. chtěl za pomoci církve vytvořit z národnostně, sociálně a nábožensky různorodých zemí jednotný a centrálně řízený stát. K provádění josefínských náboženských a církevně-politických reformem byla zřízena dvorská duchovní komise, která vznikla z církevního oddělení při české a rakouské dvorské kanceláři z doby Marie Terezie. Tato komise vydávala nařízení biskupům, kteří je v rámci svých diecézí předávali farářům.

Reformy Josefa II.

Nejvýznamnější církevně-politickou reformou Josefa II. je *toleranční patent* z 13. října 1781, kterým byly vedle katolického náboženství povoleny (ale nikoli zrovnoprávněny) další 3 křesťanská vyznání: augsburské, helvétské a pravoslavné.

Dalším zásahem do církevního života bylo rušení klášterů, které se nezabývaly vyučováním, vědou nebo péčí o nemocné. Do konce vlády Josefa II. bylo v Čechách zrušeno 66 klášterů. Z majetku zrušených klášterů byl zřízen náboženský fond, který měl finančně podporovat vybudování nových ústavů pro výchovu kněžstva a provádění dalších církevně-politických reformem.

Dále docházelo k rušení přebytných kostelů a kaplí. Obrazy, sochy a nábytek byly buď přeneseny do jiného kostela, prodány nebo zničeny a prostory byly využity k vojenským nebo úředním účelům, např. byly přeměněny ve skladiště.

Dále byla vytvořena nová farní organizace. Každá nová farnost či lokálie měla být zřízena v osadě s nejméně 700 obyvateli a vzdálené nejméně hodinu pěšky od farního kostela. Uprázdňovaná benefícia byla obsazována konkurzem, u kterého museli kandidáti skládat tzv. farářskou zkoušku a z farářů se stali placení státní úředníci, kteří byli pod dozorem vikářů.

Josefínské reformy se dotkly i klášterního studia. Na základě dvorského dekretu ze 30. března 1783 byly zrušeny všechny řádové biskupské semináře a byly nahrazeny generálními semináři pro každou zemi habsburského soustátí.

Reformy Josefa II. upravovaly i řád bohoslužeb. V každém kostele se měla denně konat jen jedna mše o délce půl hodiny, pouze v neděli byly povoleny 2 ranní bohoslužby – první pro čeleď a druhá pro ostatní farníky. Byly zakázány velikonoční slavnosti Božího Hrobu a Vzkříšení a počet církevních svátků v roce byl snížen na 27.

Josefínské církevní reformy se dotkly i lidových zvyků a soukromých pobožností. V r. 1784 bylo zakázáno zvonit proti mračnům a bouři, pořádat okázalé hostiny v rámci rodinných oslav. O Vánocích bylo zakázáno vykuřovat domy kadidlem a chodit po koledě. Největší odpor mezi lidmi ale vyvolalo pohřební nařízení z 26. června 1784, podle kterého měli být všichni nebožtíci bez rozdílu stavu pochováni jen v plátněných pytlích. Toto nařízení muselo být už následující rok odvoláno.

Jak se náboženské a církevně-politické reformy Josefa II. dotkly vlastní činnosti pražské arcibiskupské konzistoře, lze jen těžko posoudit, protože pro dějiny této instituce neexistují pro období arcibiskopátu **Antonína Petra hraběte Příchofského z Příchovic** (1764-1793) žádné rozsáhlejší a ucelenější práce a rovněž chybí monografie o tomto arcibiskupovi.

Vzhledem k tomu, že fond s názvem Archiv pražského arcibiskupství uložený ve Státním ústředním archivu v Praze uchovává velké množství dosud neprobádaného archivního materiálu k problematice běžné agendy konzistoře v období josefinismu, zvolila autorka článku, ze kterého jsem čerpala, metodu sondy do roku 1784, což je podle ní rok, který uzavírá nejdůležitější období církevně-politických a náboženských reformem Josefa II.

Nejdůležitějšími kancelářskými pomůckami byly *Kopíře expedované korespondence*. Do nich si konzistoř zaznamenávala buď úplné texty všech expedovaných písemností, nebo jen jejich registry, pokud je považovala za méně důležité. Zápisy v kopířích byly vedeny chronologicky podle

jednotlivých měsíců v roce. Všechny expedované listy měly podobu misivů (uzavřené) a byly podepsány konzistorním kancléřem.

Důležitým pramenem k poznání personálního složení konzistoře a jejího způsobu úřadování jsou **Protokoly z jednání**. Konzistoř do nich zaznamenávala všechny záležitosti obsažené v přijaté korespondenci, které projednávala na svých zasedáních. Zápisy byly vždy latinské, vedeny chronologicky. Úvodní věta každého zápisu obsahovala výčet jmen a funkcí osob, které se účastnily zasedání.

Soudní protokol – dochoval se jediný svazek se zápisy od 10. listopadu 1783 do 18. listopadu 1784. Do této knihy konzistoř zaznamenávala všechny civilněprávní spory, které byly projednávány na zasedáních.

Knihy fundací a nadací – vznikly až dodatečným svázáním originálů a kopií fundačních a nadačních listin týkajících se zřizování a nadání far a kaplí, potvrzování prodeje duchovenských statků arcibiskupem apod. Tyto listiny byly nejčastěji německé, méně často latinské jen zřídka české.

Mezi nejdůležitější registraturní pomůcky patří **Repertář přijaté korespondence**. Do něho si konzistoř zaznamenávala chronologicky podle jednotlivých měsíců a pouze latinsky v podobě záhlavních registů obsah přijaté korespondence. Na posledním foliu každého roku byl uveden jmenný seznam zemřelých duchovních a jejich funkcí.

Repertář zemřelých kněží z let 1675-1852 – sloužil k evidenci zemřelých duchovních na území pražské arcidiecéze. Bylo uvedeno jméno a příjmení duchovního, datum úmrtí, funkce duchovního v církevní správě a poslední působiště.

Seznam far a farářů podle vikariátů – registraturní pomůcka, kterou konzistoř zavedla, aby měla přehled o obsazování jednotlivých beneficií v arcidiecézi.

V čele pražské arcidiecéze stál v letech 1764-1793 **Antonín Petr hrabě Příchovský z Příchovic**, který nebyl příznivcem panovnických zásahů do církevní správy a podřízení katolické církve státu. V čele konzistoře stál generální vikář a světitel biskup v jedné osobě **Erasmus Diviš Krieger**. Důležitou funkci arcibiskupského kancléře zastával v té době bývalý jezuita **Benedikt Stöber**, který ve funkci setrval až do své smrti. Vicekancléřem byl **Josef Bretfeld**. Pravidelných konzistorních zasedání a vyřizování běžné agendy se účastnili ještě konzistorní radové Ferdinand Voldřich a Apolinář Polák a také kanovníci Metropolitní kapituly Václav Vojtěch Herites a Josef Jan Nepomuk Kvís. K zabezpečení plynulého chodu konzistoře přispíval i další personál tvořený konzistorními rady, notáři, registrátory, advokáty, písaři a také posly, kteří doručovali písemnosti vydané konzistoří příslušným adresátům.

Nejběžnější činností konzistoře v r. 1784 bylo vyřizování přijaté korespondence. Každá písemnost musela projít určitým procesem. Nejprve byl obsah každé písemnosti doručené na konzistoř, zaznamenán ve formě záhlavního registu na její poslední stranu a ten samý regist byl zapsán i do Repertáře přijaté korespondence. Záležitosti obsažené v korespondenci byly předány k vyřízení jednotlivým asesorům, a ti pak museli na některém zasedání konzistoře přednést přesná znění jim přidělených záležitostí a navrhnout řešení. Účastníci zasedání je mohli buď schválit, nebo odmítnout. Pokud bylo schváleno, byl asesor pověřen sepsáním konceptu listu, který poté písař přepsal do podoby čistopisu. Před vlastní expedicí byl ještě úplný text čistopisu zapsán do Kopiaře expedované korespondence a poté doručen konzistorním poslem příslušnému adresátovi, který musel zaplatit konzistoři stanovené poplatky.

Řádná zasedání arcibiskupské konzistoře se konala dvakrát týdně, mimořádná čtyřikrát. Za správnost vyhotovení expedované korespondence ručil svým vlastnoručním podpisem kancléř Stöber.

V r. 1784 expedovala konzistoř celkem 1952 listů. Okruh příjemců zahrnoval vikáře (těm byla adresována více než polovina listů), české zemské gubernium, faráře, představené řádu, městské magistráty atd. Ojedinele byla v tomto roce vedena korespondence se zahraničními diecézemi, a to se salcburskou, řezenskou a vídeňskou arcidiecézí. Německy konzistoř korespondovala se zemskými úřady a úředníky (gubernium, nejvyšší kancléř a purkrabí Království českého aj.), soudy (apelační a zemský) a zahraničními diecézemi. Ostatní korespondence byla vedena v latině.

Další důležitou činností konzistoře v r. 1784 bylo vydávání různých tištěných nařízení, která vypovídají o panovníkově snaze podřídit církve státnímu doзору. V obsahu tisků z tohoto roku se objevuje řada církevně-politických reforem Josefa II. určených k širšímu zveřejnění. Kromě tisků, kterými byly oznamovány panovnícké reformy, vydala konzistoř i řadu každoročně se opakujících nařízení, která se týkala např. censurních komisí zakázaných knih, dodržování čtyřicetidenního půstu před Velikonocemi apod.

Dále se konzistoř v roce 1784 zabývala evidencí duchovních zemřelých na území pražské arcidiecéze. Pokud zemřel některý duchovní arcidiecéze, byla příslušným vikářem vyhotovena zpráva o úmrtí. Vikář se musel postarat také o její doručení na konzistoř. Po přijetí zprávy v kanceláři konzistoře, byl její obsah zapsán ve formě regestu na její zadní stranu a následně i do Repertáře přijaté korespondence a základní údaje jako jméno zesnulého duchovního, funkce v církevní správě a měsíc úmrtí byly zapsány do Repertáře zemřelých kněží. Všechny přepisy do repertáře byly provedeny velmi pečlivě, o čemž svědčí mimo jiné i fakt, že v zápisech v Repertáři nechybělo žádné jméno uvedené ve zprávách o úmrtí z roku 1784.

Lenka Šrolerová
UČO: 459869